

УДК 347.615-053.2

Калітенко Оксана Михайлівна,

кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ЦІЛЬОВЕ ПРИЗНАЧЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

Постановка проблеми. Аліментні зобов'язання довгі часи були і залишаються нині одним із найпоширеніших способів забезпечення майнових та немайнових інтересів і потреб малолітньої та неповнолітньої дитини з боку її батьків. Найчастіше, такі зобов'язання в нашому суспільстві виникають внаслідок розірвання шлюбу батьками дитини та їх окремого подальшого проживання.

Як свідчить українська практика, діти найчастіше залишаються проживати з матір'ю, а батько добровільно (на підставі укладеного з матір'ю договору), або в судовому порядку зобов'язується сплачувати аліменти на дитину (дітей). При цьому з боку батька часто виникають питання щодо цільового витрачання аліментних платежів саме на користь дитини, а не для задоволення потреб та майнових інтересів колишньої дружини (матері дитини). Крім того, саме від цільового призначення аліментів залежить можливість враховувати їх в складі сукупного доходу сім'ї від розміру якого безпосередньо залежить можливість тієї чи іншої сім'ї отримувати різного роду соціальні виплати. Саме тому варто ще раз звернути увагу на зміст поняття «цільове призначення аліментів на дитину» в світлі сучасних економічних реформуваль.

Стан дослідження теми. Самостійним предметом наукових досліджень категорія «цільове призначення аліментів» у вітчизняній науці не виступала. Однак, як правило, увага на неї зверталася майже у всіх наукових дослідженнях, присвячених аліментним зобов'язанням в цілому. Так деякі аспекти цільового призначення аліментів на дитину розкривалися в наукових роботах М.В. Антокольської, Л.В. Афанасьєвої, В.А. Ватраса, Є.М. Ворожейкіна, К.М.Глиняної, В.Н. Гопанчука, К.А. Граве, О.С. Іоффе, І.В. Жилінкової, Г.М. Каратиша, М.Г. Масевич, В.Л.Нікітіної, А.І. Пергамент, З.В. Ромовської, В.А. Рясенцева, Л.М. Рогович, Л.В. Сапейного, С.Я. Фурси, Ю.С. Червоного та інших.

Однак при цьому поза увагою науковців залишалися сучасні аспекти цільового призначення аліментів на дитину, зокрема у світлі дослідження поняття «сукупний дохід сім'ї» в економічних умовах сьогодення..

Мета статті. Дослідити зміст та надати сучасне визначення категорії «цільове призначення аліментів на дитину», визначити співвідношення категорій «аліменти» та «сукупний дохід сім'ї», з'ясувати вплив факту отримання аліментів на можливість призначення соціальних виплат (на прикладі отримання субсидії на сплату житлово-комунальних послуг).

Виклад основного матеріалу. Аліменти на дитину є одним із найпоширеніших видів аліментних зобов'язань в сучасному суспільстві. Досліджуючи означений вид аліментних зобов'язань, науковці майже одногосно визначають їх, як правовідношення, що виникає на підставі споріднення в силу якого батьки (або один з них) зобов'язані надавати утримання своїй дитині (дітям), а останні вправі вимагати цього утримання.

Чинне сімейне законодавство, регламентуючи аліментні відносини, використовує терміни «аліменти» і «утримання», як синоніми, не встановлюючи для них окремого змістовного навантаження. З чого можна зробити висновок, що аліменти це і є утримання, яке надається батьками своїм дітям. Як правило, таке утримання надається у вигляді певних коштів та/або рухомого чи нерухомого майна, тобто має майновий характер. Відповідно аліменти можуть визначатися, як певні матеріальні блага, які надаються аліментнозобов'язаною особою уповноваженій особі з метою реалізації аліментного зобов'язання.

У науковій літературі виділяють низку характерних рис аліментного зобов'язання, зокрема, майновий та суворо особистісний характер, невідплатність, взаємність, тривалість та правову обґрунтованість існування, цільове призначення,

відсутність можливості для взаємозарахування, неможливість множинності суб'єктів, тощо [1, с. 8].

Тобто цільове призначення аліментів є обов'язковою характерною рисою аліментного зобов'язання. Однак варто звернути увагу на той факт, що чинне сімейне законодавство не надає визначення такого поняття «цільове призначення аліментів», а містить лише вказівку на те, що аліменти мають використовуватися за цільовим призначенням. Так, у новій редакції ст. 179 СК України [2] за Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, що стосуються поліпшення прав дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку отримання аліментів» [3] зазначається, що аліменти, одержані на дитину, віднині є власністю дитини, а той з батьків (або законних представників) на чие ім'я сплачуються аліменти, розпоряджається ними виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини. Нова редакція ст. 179 СК України передбачає також право неповнолітньої дитини на самостійне отримання аліментів та розпорядження ними відповідно до Цивільного кодексу України.

У ст. 186 СК України встановлюється право органу опіки та піклування здійснювати контроль за цільовим витрачанням аліментів за власною ініціативою, або за заявою платника аліментів. Але при цьому зазначена стаття Сімейного кодексу також не містить визначення поняття «цільове витрачання аліментів на дитину».

Означена прогалина чинного сімейного законодавства тягне за собою низку практичних питань та, безумовно, сприяє розгалуженню судової практики в аліментних справах. Як свідчить та сама практика, саме «нецільове витрачання аліментів» найчастіше є підставою для зменшення розміру сплачуваних аліментів за позовом зобов'язаної особи. Тому виникає необхідність чітко визначити категорію «цільове призначення аліментів». Думається це варто зробити із врахуванням встановлених у чинному законодавстві прав та інтересів дитини.

Однак спочатку варто дослідити що ж саме зазвичай визнається «цільовим призначенням аліментів».

Враховуючи відсутність законодавчого визначення досліджуваної категорії, звернемо увагу на те що з цього приводу говориться в коментарях до Сімейного кодексу України. Так, у науково-практичному коментарі до СК України авторки цього кодексу З.В. Ромовської немає визначення «цільового призначення аліментів» на дитину. Тут лише зазначається, що аліменти – це кошти особливого призначення і саме тому їх належить використовувати для забезпечення потреб дитини [4, с. 361]

Однак при цьому немає ніякої інформації про те, що саме слід вважати потребами дитини і чи будь-які потреби дитини повинні задовольнятися за рахунок аліментів. У коментарі СК України за загальною редакцією Ю.С. Червоного зазначається, що аліменти повинні бути спрямовані на забезпечення потреб дитини у харчуванні, одязі, здобутті освіти, а також на створення їй гідних умов життя. [5, с. 278.] В коментарі СК України під редакцією І.В. Жилінкової під цільовим призначенням аліментів на дитину пропонується розуміти їх використання для задоволення фізичних, духовних і інших потреб дитини, її навчання і розвитку [6, с. 526].

У літературі також не спостерігається окремих досліджень категорії «цільове призначення аліментів на дитину». І лише в окремих роботах є деяке бачення цього питання. Так, наприклад, основним цільовим призначенням аліментів пропонується вважати утримання дитини, тобто всі витрати, необхідні для забезпечення дитині нормального існування [7, с. 560]. Іноді також зазначають, що цільовим призначенням є направленість аліментів на придбання продуктів харчування, одягу, книжок, або інше спрямування коштів на здоров'я та розвиток дитини [8, с. 114].

Проаналізовані визначення, хоча і не принципово, але різняться в своєму розумінні категорії «цільове призначення аліментів на дитину». Більшість з них має за основу ідею задоволення потреб дитини. При цьому перераховуються різні потреби дитини, як майнового, так і немайнового характеру. Але беззаперечно звертає на себе увагу той факт, що в жодному із запропонованих в літературі визначень не робиться акцент (немає вказівок) на житлові потреби дитини і відповідно на цільове призначення аліментів для задоволення житлових потреб дитини. Навряд чи такий стан речей можна вважати виправданим в сучасних умовах постійного, беззупинного і вагомого зростання розміру житлово-комунальних платежів за місцем проживання дитини. Хоча, можливо, така ситуація пояснюється тим, що тривалі часи розмір житлово-комунальних платежів за місцем проживання дитини був не суттєвою статтею витрачання сукупного доходу сім'ї і тому, як правило, далеко не завжди враховувався і обчислювався під час призначення аліментів на дитину. Однак останнім часом ситуація принципово змінилася і в більшості сімей саме комунальні платежі стали чи не основним напрямком витрачання сукупного доходу сім'ї не залежно від того чи це квартира в багатоквартирному будинку, чи то приватний будинок в якому проживають один з батьків та дитина (діти).

Як відомо комунальні платежі нараховуються на кожну особу, що зареєстрована на конкретній

житловій площі, незалежно від її віку, тобто в тому ж числі і на дітей. Крім того за окремі «блага цивілізації», якими постійно користуються діти, доводиться сплачувати за показниками лічильника. І, як свідчить практика, суми ці також можуть бути помітними для сімейного бюджету. Однак платники аліментів далеко не завжди вважають сплату комунальних платежів цільовим витрачанням аліментів на дитину, зазначаючи, що їх не можна відносити до фізичних, духовних та інших потреб дитини та звертаючи увагу, що помешкання належить не дитині, а тому з батьків з ким проживають діти і саме він, як власник, зобов'язаний нести всі розходи, пов'язані з утриманням майна на підставі ст. 322 ЦК України [9].

Судова практика з цього питання також ризичується. Є судові рішення за якими при нарахованні аліментів враховуються комунальні платежі що сплачуються за дитину, але є й такі в яких зазначається, що сплата комунальних платежів не націлена на задоволення потреб та інтересів дитини, а є обов'язком власника помешкання де проживають діти.

Особливої актуальності це питання набуває у сучасних відносинах з отримання державної субсидії згідно із Постановою Кабінету Міністрів України «Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива» в редакції від 13.09.2017 року [10]. Згідно з цією Постановою для нараховання означеної субсидії вирішальне значення має сукупний дохід сім'ї. І тут постає актуальне питання чи можна і чи потрібно аліменти на дитину розглядати, як джерело формування сукупного доходу сім'ї. Якщо вважати, що за цільовим призначенням аліменти направлені на задоволення житлових потреб дитини, то вони повинні враховуватися при призначенні субсидії, як вид доходу сім'ї, якщо ж в цільове призначення аліментів, як зазначалося вище, не входить задо-

волення житлових потреб дитини, то аліменти не повинні вважатися доходом сім'ї.

Остаточно вирішує цю проблему і дає відповідь на означене питання Наказ Міністерства праці та соціальної політики України «Про затвердження методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги» в редакції від 02.09.2016 року [11]. Згідно пункту 5.13 цього Наказу до сукупного доходу сім'ї зараховуються отримані аліменти.

Таким чином, можна зробити **висновок**, що сплата житлово-комунальних платежів за дитину повинна включатися до змісту категорії «цільове призначення аліментів на дитину» і розмір сплачуваних за дитину житлово-комунальних платежів обов'язково повинен враховуватися при обчисленні розміру аліментів на дитину.

Відповідно, слід внести доповнення до чинного сімейного законодавства і закріпити визначення поняття «цільове призначення аліментів» вказавши, що аліментні платежі повинні витратитися виключно на задоволення житлових, освітніх та інших майнових і особистих немайнових потреб дитини. Закріплення такого визначення на законодавчому рівні сприятиме формуванню стабільної судової практики як по справах щодо стягнення аліментів на дитину (в питаннях обчислення і обґрунтування розміру аліментних платежів), так і по справах про зменшення розміру аліментів в зв'язку з їх нецільовим витрачанням.

Однак слід зазначити, що така позиція законодавця з питань нараховання субсидії та інших соціальних виплат навряд чи відповідає інтересам дитини і не може вважатися такою, що направлена на захист прав та інтересів дитини. Внаслідок означених законодавчих положень значна частина аліментних платежів фактично повинна витратитися не на задоволення потреб та інтересів дитини і її розвиток, а на погашення заборгованостей за проживання дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сапейко Л.В. Правове регулювання аліментних обов'язків батьків та дітей: автореф. дис.. канд.. юрид. наук: 12.00.03. – Харків, 2003. – 16 с.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України – 2002 – № 21-22. – Ст.135.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів, що стосуються поліпшення прав дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку отримання аліментів: Закон України №2037-19 від 17 травня 2017 року. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2037-19>.
4. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К. : Видавничий дім «Інюре», 2003. – 532 с.
5. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України // За ред. Ю.С. Червоного– К.: Істина, 2003. – 464 с.
6. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар // За ред. Жилінковвої І.В. – Х. : Ксилон, 2008. – 855 с.
7. Сімейне право: Нотаріат. Адвокатура. Суд.: Наук.-практ. посібн. з інформ. додатком. // За заг. Ред. С.Я. Фурси– К. : Видавець Фурса С.Я., 2005 – 896 с.
8. Сімейне право України.: Навчальний посібник // За ред. С.О. Харитонова– К. : Істина, 2008. – 200 с.
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356.
10. Про спрощення порядку надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу, твердого та рідкого пічного побутового палива. Постанова КМУ № 848-95-п від 21 жовтня 1995 р. в редакції від 3.10.2017 – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2037-19>.
11. Про затвердження методики обчислення сукупного доходу сім'ї для всіх видів соціальної допомоги. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України, Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України, Державного комітету статистики України, Державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України № 486/202/524/455/3370 від 15.11.2001 в редакції від 02.09.2016 / Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0112-02>.

Калітенко Оксана Михайлівна

ДО ПИТАННЯ ПРО ЦІЛЬОВЕ ПРИЗНАЧЕННЯ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ

Стаття присвячується визначенню категорії «цільове призначення аліментів на дитину» в сучасних умовах економічного розвитку українського суспільства. Пропонується визначення і обґрунтовується необхідність закріплення цієї категорії в чинному сімейному законодавстві України. Досліджується місце аліментних платежів в сукупному доході сім'ї для встановлення можливості отримання соціальних виплат.

Ключові слова: дитина, аліменти, цільове призначення, житлові потреби, субсидії.

Калитенко Оксана Михайлівна

К ВОПРОСУ О ЦЕЛЕВОМ НАЗНАЧЕНИИ АЛИМЕНТОВ НА РЕБЕНКА

Статья посвящается определению категории «целевое назначение алиментов на ребенка» в современных условиях экономического развития украинского общества. Предлагается определение и обосновывается необходимость закрепления этой категории в действующем семейном законодательстве Украины. Исследуется место алиментных платежей в совокупном доходе семьи для установления возможности получения социальных выплат.

Ключевые слова: ребенок, алименты, целевое назначение, жилищные потребности, субсидии.

Kalienko Oksana

TO THE QUESTION OF THE TARGET APPOINTMENT OF ALIMENTS TO THE CHILD

The article is devoted to the definition of the category «special purpose of child support» in the modern conditions of economic development of Ukrainian society. The definition is proposed and the necessity of consolidation of this category in the current family law of Ukraine is substantiated. The place of alimony payments in the total income of the family is investigated for establishing the possibility of receiving social benefits.

Keywords: child, alimony, purpose, housing needs, subsidies.